

5. Мельничук М.М. Статеві відмінності агресивної поведінки дітей підліткового віку. *Молодий вчений*. Херсон, 2021. № 4 (92). С. 67-75.

6. Моргун В.Ф., І.Г. Тітов. Основи психологічної діагностики: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів.

7. Моргун В.Ф., Седих К.В. Делінквентний підліток: навчальний посібник з психопрофілактики, діагностики та корекції протиправної поведінки підлітків для студентів психологічних, педагогічних, соціальних, юридичних спеціальностей та інтернів-психіатрів. Київ: Слово, 2015. 272 с.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЇ У КОНТЕКСТІ ПРОЕКТУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ

Калюжна Ю. І.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
ikaluzna154@gmail.com*

Сучасний навчальний процес у вищій школі має метою формування майбутнього фахівця, який готовий не лише до виконання типових професійних обов'язків, а й до плідної творчої роботи з урахуванням усіх елементів свого трудового середовища: процесу праці, його об'єкта, своєрідних засобів діяльності, соціального середовища, тощо. Особливої важливості ця проблема набуває у процесі організації навчання сучасного студентства у галузі соціономічних професій, де об'єктом прикладання фізичних і духовних зусиль є люди, групи, колективи та вирішення специфічних проблем, пов'язаних з їх життєдіяльністю, а основними засобами праці є професійні знання та навички, виразні форми мови та поведінки, здатність розв'язувати теоретичні та практичні задачі. Зважаючи на те, що студентський вік є етапом активного формування цілісної картини світу, світоглядної позиції особистості, входження молодшої людини у професійну сферу та ефективну адаптацію до неї неможливо розглядати поза складним процесом проектування її життєвого простору. Це психологічне утворення сьогодні глибоко вивчається у психолого-педагогічній літературі. Життєвий простір особистості являє собою сферу активності людини, спрямованої на усвідомлення явищ об'єктивного світу та їх взаємозв'язку, що є визначальною базою для проектування подальшої трансформації як умов існування особистості, так і низки її життєвих цілей. Це – частина об'єктивного світу, з яким взаємодіє особистість, а його елементи становлять для неї підвищену значущість, а тому активно інтеріоризуються та набувають сенсоутворюючого характеру, збагачуючи її діяльність[3; 8]. Автори вказують також на те, що життєвий простір особистості реалізується і у емоційно-оціночних характеристиках його об'єктів, що дозволяє характеризувати їх як приємні, привабливі, цікаві для людини, забезпечуючи розвиток цінностей, інтересів, дієвих мотивів поведінки. Очевидно, що адаптація до професійної сфери діяльності особистості є певним аспектом

побудови її позитивного життєвого простору, що забезпечує ефективність фахової діяльності.

Адаптація у вітчизняних психологічних дослідженнях розглядається як процес активної взаємодії людини з середовищем, при якому особистість повинна враховувати його особливості і послідовно та цілеспрямовано впливати на нього з метою забезпечення реалізації своїх основних потреб [1; 2; 9]. В.А. Семіченко запропонувала концепцію системного розгляду процесу адаптації. В її основі лежить ідея про те, що загальна ефективність процесу адаптації людини суттєво залежить від інтеграційних тенденцій особистості. Вона вважає, що адаптація є складною системою, яка включає: об'єктивне явище і його умови (так звані зовнішні умови); відносини, що виникають у людини, яка адаптується з відповідним явищем (ставлення, відносини, зв'язки); індивідуальні особливості самої людини, що відповідають чи не відповідають вимогам (внутрішні умови або власні ресурси людини) [6; 7]. Таким чином, доцільним є вивчення особливостей адаптації першокурсників до професії у її взаємозв'язку з мотивами навчання у контексті життєвого простору особистості у цілому.

Метою дослідження стало виявлення психологічних особливостей процесу адаптації студентів-психологів першого курсу до освоєння основ майбутньої професії у вищому навчальному закладі. У дослідженні брали участь 100 першокурсників ПНПУ імені В.Г. Короленка денної та заочної форм навчання. Передусім нами використовувалися методика діагностики соціально-психологічної адаптації (К. Роджерс, Р. Даймонд), методика самооцінки адаптивності особистості та методика вивчення мотивації навчання студентів у вищій школі [7; 8]. Нами аналізувалися також характеристики соціально-психологічної адаптації студентства, оскільки саме вони відображають особливості взаємодії особистості із соціальним середовищем, яке, по суті, виступає основним об'єктом професійної діяльності психолога. Окрім цього, нами проводилося анкетування студентства стосовно типових труднощів та ускладнень на шляху їх адаптації до професійного середовища.

Результати проведеного дослідження дозволяють виявити такі особливості адаптації першокурсників до освоєння професійного середовища.

По-перше, у більшості з них виявлено досить невисокі показники адаптованості до навчання у вищому навчальному закладі (54% опитуваних, середній показник адаптованості становить 71 бал) У ході анкетування вони відзначали невизначеність у своїх оцінках майбутньої професійної діяльності, вказували на труднощі у засвоєнні базових знань, спеціальної термінології. У той же час 22% студентів продемонстрували середній рівень адаптованості (152 бали – їх середній показник), а утруднення у їх входженні у освоєння професії мали переважно ситуативний характер. 24 % опитуваних виявили високий рівень адаптованості (у середньому це 242 бали), відзначаючи процес освоєння професії як досить комфортний для себе. Це пояснюється низкою факторів. Так, адаптування студентів до майбутньої професійної діяльності є значною проблемою при відсутності необхідного досвіду для ефективного виконання професійних обов'язків і, відповідно, при явній недостатності набутих знань та

умінь у сфері практики. Ця проблема набуває дедалі більшої значущості у сучасних умовах, які диктують вимоги до різнопланової компетентності молодих спеціалістів. Усвідомлення власної невідповідності таким вимогам може викликати у студентів негативні переживання і внаслідок цього – не завжди позитивне ставлення до майбутньої професії та процесу її освоєння у вищій школі.

По-друге, значна частина першокурсників (39%) демонструють невисоку здатність до адаптації до соціального середовища, що, насамперед, пов'язано з недостатнім розвитком комунікативних умінь і здібностей та впевненості у своїх особистісних якостях, які б сприяли успішному освоєнню професійної діяльності. Середні показники цієї якості виявлено у 42 % опитуваних, а високі – у 19%. Проте всі студенти у різній мірі відзначали ускладнення у процесі входження у нові для них соціальні відносини з членами своєї групи, викладачами, представниками адміністрації. Щоправда, студенти з високими показниками соціально-психологічної адаптації здатні вказувати на адекватні способи подолання таких утруднень у подальшому переважно за рахунок активного самовдосконалення.

Нами розглядалися особливості адаптації до професійної діяльності в умовах вищої школи студентів-першокурсників з різною мотивацією навчання. Як правило, найнижчі показники психологічної адаптації до професійного середовища виявляють студенти із зовнішньою мотивацією навчання, а саме, отримання диплома. Таких студентів серед опитуваних виявлено 40%, а їх поведінка характеризується невисокою зацікавленістю змістом навчальних дисциплін, легковажним ставленням до систематичного їх освоєння та прагненням до формалізованості засвоєння знань у цілому. Результатом є досить розмите уявлення про майбутню професійну діяльність та шляхи її освоєння і реалізації. Студенти, для яких домінуючою мотивацією є засвоєння знань (31% опитуваних), виявляють яскраву тенденцію до реалізації своїх навчальних здібностей, розвитку інтелектуальних можливостей. Вони відзначають важливість знань професійного характеру, але при цьому нерідко не можуть визначити сферу їх застосування на практиці. Опитувані студенти з провідною мотивацією, спрямованою на професійну діяльність (29 % першокурсників) відзначаються водночас і тенденцією до успішного засвоєння професійних дисциплін, і намаганням вирізнити та засвоїти умови і засоби їх застосування на практиці.

Висновки. Аналіз проблеми розвитку адаптації студентства до фахової діяльності в умовах вищої школи свідчить про важливість розробки та комплексного застосування різних шляхів педагогічного впливу для оптимізації процесу професійної підготовки молоді. Пошук можливостей їх застосування у навчальному процесі може стати суттєвим чинником підвищення інтересу студентської молоді до змістовних характеристик діяльності психолога, розвитку професійно-важливих якостей та необхідного для подальшого саморозвитку практичного досвіду [4; 5]. Особливого значення у цьому напрямку набувають тренінгові заняття, які дозволяють студентам отримати необхідний у подальшому життєвому просторі досвід, оскільки змодельовані

ситуації вводять їх у реальні типові умови соціальної взаємодії та професійних проблем. Варто наголосити на тому, що змодельовані під керівництвом викладача ситуації сприймаються не так несподівано чи болісно для студента, як життєві професійні реалії, а тому дозволяють осмислити їх природу, особливості та окреслити шляхи їх корекції чи профілактики у подальшому. У цілому ж організація таких занять є сприятливою базою для розвитку дієвих мотивів засвоєння знань та професійних умінь та навичок, які сприятимуть конструюванню позитивного життєвого простору студентів та їх успішній фаховій діяльності у майбутньому.

Література:

1. Балл Г.А. Понятие адаптации и его значение для психологии личности. *Вопросы психологии*. 1989. №1. С.92–99.
2. Гайденок В. Соціальна адаптація як передумова життєвого успіху. *Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: Наук.збірник*. К., 2000. С.111–137.
3. Гончаренко Ю.В. Вивчення життєвого простору особистості: філософсько-психологічний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2016. Вип. 1. С. 130–134
4. Малихін О. В., Павленко І.Г., Лаврентьєва О.О. Методика викладання у вищій школі. Київ: КНТ, 2014. 262 с.
5. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи. К.: Каравела, 2008. 352 с.
6. Семиченко В.А. Психология деятельности. К.: Издатель Эшке А.Н., 2002. 248с.
7. Семиченко В.А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. К. Миллениум, 2004. 521 с.
8. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. К. : ДП Спеціалізоване видавництво «Либідь», 2003. 376 с.
9. Чайкіна Н.О. Професійна адаптація практичних психологів на різних етапах професіоналізації. *Наукові студії з вікової та практичної психології*. Полтава, 2018. С.232-250.

ОСОБЛИВОСТІ РОЛЬОВИХ ОЧІКУВАНЬ ЩОДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ЖІНОК ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ ГОТОВНОСТІ ДО ШЛЮБУ

Карпова І.С.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
ilonka.ka8806@gmail.com*

Актуальність проблеми. В сучасному світі, де спостерігаються різкі зміни статевих та гендерних ролей, змінюються засади функціонування подружніх пар, питання розподілу рольових позицій у сім'ї та їх зв'язку з готовністю жінок до шлюбу набувають особливого значення та актуальності.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що молодята часто зазнають труднощів, обумовлених їх психологічною невідповідністю: низьким рівнем